

Sammenfatning

Rapport for opfyldelse af mål i Forsvarsministeriets klima- og energi- strategi samt miljø- og naturstrategi 2012

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse.....	2
Indledning.....	3
Sammenfatning	4
Oversigt over målopfyldelse.....	8

Indledning

Forsvarsministeriets klima- og energistrategi 2012-2015 samt miljø- og naturstrategi 2012-2015 blev udgivet henholdsvis 19. april og 4. juni 2012.

Forsvarsministeriet har etableret en styregruppe for miljø- og energiområdet, som skal medvirke til at sikre implementeringen af Forsvarsministeriets klima- og energistrategi 2012-2015 samt miljø- og naturstrategi 2012-2015. Styregruppen er sammensat af repræsentanter fra Forsvarsministeriets departement, Forsvarskommandoen, Beredskabsstyrelsen, Hjemmeværnskommandoen, Forsvarets Efterretningstjeneste, Forsvarets Interne Revision, Forsvarets Materieltjeneste og Forsvarets Bygnings- og Etablisementstjeneste.

Styregruppen for miljø- og energiområdet afgiver en årlig statusrapport for opnåelse af målene i hver af de to strategier til Forsvarsministeriets departement. De endelige statusrapporter offentliggøres og sendes hvert år til orientering til forligskredsen bag forsvarsforliget, forsvarsudvalget og koncernledelsen.

Styregruppens rapportering om fremdrift for de to strategiers mål sker på baggrund af myndighedernes oplysninger om, hvorledes målopfyldelse for hvert enkelt mål i begge strategier er sikret. Nærværende dokument er styregruppens rapportering til Forsvarsministeriets departement om fremdriften for de mål, der jf. de to strategier, skal indfries i 2012. Rapporten beskriver således status for hvert af de konkrete mål. Rapporten vedrører perioden fra udgivelse af strategierne til 31. december 2012.

Rapportering

Denne rapport omfatter de mål, som i henhold til Forsvarsministeriets klima- og energistrategi 2012-2015 samt miljø- og naturstrategi 2012-2015 skal indføres i 2012. Opfyldelse af relevante mål for 2012 omfatter 12 konkrete mål i Forsvarsministeriets klima- og energistrategi 2012-2015 samt 19 konkrete mål i Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi 2012-2015.

Forsvarsministeriet klima- og energistrategi 2012-2015:

Det overordnede mål (mission) med klima- og energistrategien er, at Forsvarsministeriet med underlagte myndigheder i sit arbejde for fred og sikkerhed, herhjemme og i udlandet, skal nedbringe energiforbruget og ikke unødigt bidrage til klimaforandringer.

Forsvarsministeriet med underlagte myndigheder har i forhold til klima- og energistrategien opfyldt 11 ud af de i alt 12 mål, der var fastsat til opfyldelse i 2012. Ét mål er ikke opfyldt.

Opfyldelse af de 11 mål har resulteret i nedenstående tiltag:

Der gennemføres årligt en vurdering og prioritering af hvilke bygninger, der skal renoveres, nedrives eller afhændes. Der er udarbejdet analyser af mulige energibesparelser i forbindelse med renoveringer af bygningers ydre og udskiftninger af byggetekniske installationer, og der er påbegyndt en modernisering af eksisterende CTS-anlæg (Central Tilstandskontrol og Styring). Alle aktiviteter bidrager til at forbedre energieffektiviteten i Forsvarsministeriets bygninger og danner et optimalt udgangspunkt for at fortsætte udviklingen under hensyntagen til de overordnede krav til bygningsmassen og det økonomiske råderum.

Der er iværksat et forsknings- og udviklingsprojekt med fokus på mere effektive batterier til energi-krævende bærbart udstyr, idet dette emne har en tværfaglig karakter, som åbner for mange nye samarbejdsmuligheder i forhold til eksisterende forsknings- og udviklingsprojekter. Der er afsat midler til "grønne" forsknings- og udviklingsrigtige forsvarsløsninger i Forsvarskommandoens budget for 2013-2017. Der er således skabt et grundlag for, at miljø- og energihensyn i højere grad end tidligere inddrages i den operative opgaveløsning via forskning og investering i "grønne" projekter.

Rentabiliteten af ny teknologi er blevet afprøvet, og der er gennemført optimeringsforsøg af processer og metoder. Resultatet heraf er umiddelbart lovende og åbner mulighed for at reducere energiforbruget i bygninger og på værksteder. Afprøvningen af ny teknologi og optimeringsforsøg af processer og metoder vil fremadrettet danne grundlag for iværksættelse af en række projekter, der skal reducere energiforbruget, og som samtidig har et ressourcemæssigt og økonomisk overkommeligt omfang.

Forsvarsministeriets myndigheder har identificeret et antal mulige områder til opstilling af vindmøller på Forsvarsministeriets arealer, og tiltag for at afdække rentabiliteten af konkrete vindmølleprojekter er iværksat. Samtidig er der udarbejdet en projektbeskrivelse af projekt "Grøn Christiansø", der skal føre til, at øen optimerer sine miljø- og energiforhold. Iværksættelsen vil ske trinvist.

Der er oprettet en klima- og energihjemmeside på Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestens intranet og internet, som sikrer mulighed for at indhente informationer om emnerne for såvel

medarbejdere som interesserede borgere. Derudover er der gennemført en række oplysningskam-pagner indenfor klima- og energirigtig adfærd. Det er forventningen, at såvel nemmere adgang til oplysninger om klima og energi som målrettede kampagner vil kunne bidrage til, at energiforbruget sænkes, og at medarbejderne bliver mere bevidste om en klima- og energirigtig adfærd.

Forsvarsministeriets klimaregnskab vil blive udgivet for første gang medio 2013. Arbejdet med klimaregnskabet vil samtidig bidrage til at sætte fokus på klima- og energistrategiens overordnede reduktionsmål.

Ikke opfyldte mål:

Målet omkring fastsættelse af mål for procentvise reduktionsmål for CO₂-, NO_x-, SO_x - og partikeludledning er ikke opfyldt. Begrundelsen herfor er, at klimaregnskabet skal udgøre grundlaget for at fastsætte mål. Så snart klimaregnskabet er udgivet, vil der være mulighed for at fastsætte procentvise mål for CO₂-reduktioner samt identificere indsatsområder for nedbringelse af NO_x-, SO_x- og partikeludledningen.

Målet forventes opfyldt i 2013 og vurderes ikke på nuværende tidspunkt at forårsage forsinkelse i forhold til opnåelse af klima- og energistrategiens overordnede reduktionsmål.

Konklusion:

Samlet set har arbejdet med at sikre opfyldelse af målene for 2012 medført, at udviklingen hen imod en minimering af klima- og energipåvirkningen af miljøet er iværksat ved Forsvarsministeriets myndigheder, og at dette i højere grad end tidligere inddrages i det daglige arbejde.

Der er iværksat en række projekter, der medvirker til at sænke CO₂ udslip og energiforbrug, og der er skabt et grundlag for, at flere projekter kan iværksættes i løbet af de næste år. Flere af de gennemførte energiprojekter er en integreret del af projekt "Grønne Etablissementer", som omfatter de to kaserner, der indledningsvis skal optimeres indenfor energi-, ressourcer- og miljø.

Der har i 2012 været fokus på såvel energieffektivisering af bygninger, værksteder og arealer samt i den operative opgaveløsning. Erfaringerne herfra vil i 2013 og fremover blive anvendt til at optimere myndighedernes indsats for at reducere energiforbruget.

Forsvarsministeriet miljø- og naturstrategi 2012-2015:

Det overordnede mål (mission) med miljø- og naturstrategien er at indarbejde miljø- og naturhensyn i alle dele af Forsvarsministeriets myndigheders arbejde for fred og sikkerhed – herhjemme og i udlandet.

Forsvarsministeriet med underlagte myndigheder har opfyldt 13 ud af de i alt 19 mål, der var fastsat til opfyldelse i 2012. Derudover er to mål delvist opfyldt og fire mål er ikke opfyldt.

Opfyldelse af de 13 mål har resulteret i nedenstående tiltag:

Der er opstillet mål for, at overvejelser omkring miljø- og energikrav indgår i planlægningen af alle materielanskaffelsesprojekter. Herved sikres, at overvejelser omkring miljø- og energi indgår som en naturlig del af anskaffelsesprocessen. Der fokuseres i forbindelse med indkøb af IT på et minimalt strømforbrug. Der er således påbegyndt en proces, hvor efterspørgslen efter miljø- og energi-

rigtigt materiel og udstyr øges i takt med, at de teknologiske muligheder på markedet også udvikles.

Der er gennemført en analyse, som konkluderer, at afgræsning og militæruddannelse er forenelige. Herved kan forsvaret påbegynde øget anvendelse af græssende dyr i stedet for maskiner til drift og pleje af arealerne. Der er udarbejdet nye retningslinjer for jagt- og vildforvaltning på Forsvarsministeriets arealer, således at jagt på Forsvarsministeriets arealer sendes i udbud, og der oprettes jagtfrie arealer. Derudover er relevante landbrugsarealer taget ud af drift med henblik på at omlægge arealerne til græsarealer.

Formidlingen og dialog omkring naturbeskyttelse er intensiveret via udgivelse af et magasin om naturforvaltning på Forsvarsministeriets arealer, og der er udviklet et samlet koncept for information om anvendelsen af Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner til rekreative formål. Derudover er "Dialogforum for Forsvarsministeriets naturforvaltning" nedsat, og første møde har været afholdt. Indsatsen i forhold til naturforvaltning er således videreudviklet, og samspillet mellem forsvaret og offentligheden i relation til brugen af Forsvarsministeriets arealer er udvidet.

Der er gennemført vurderinger af, hvilke af forsvarets aktiviteter der påvirker drikkevandsressourcer, samt hvilke processer der skal understøtte en konsekvensvurdering af miljøpåvirkningen. Det er således i højere grad end tidligere muligt at vurdere risici i forhold til drikkevandsressourcerne og inddrage dette i planlægningen af aktiviteter.

I forhold til affaldshåndtering er der udarbejdet et program for inspektion af affaldshåndteringen ved Forsvarsministeriets etableringer, og der er gennemført en temadag om affaldshåndtering. Aktiviteterne medvirker til en forbedring af affaldshåndteringen ved Forsvarsministeriets myndigheder samt fastholder medarbejdernes fokus på affaldsområdet.

Forsvarets elektroniske system til registrering af flyoperationer og flyveveje er i 2012 blevet opdateret, hvorved mulighederne for at planlægge aktiviteter under hensyntagen til støjbelastningen er blevet optimeret. Systemet forventes fortsat opgraderet i 2013 med henblik på løbende forbedring af planlægningsgrundlaget for flyoperationer.

Delvis og ikke opfyldte mål:

De to mål, der er delvist opfyldt, vedrører iværksættelsen af en oplysningskampagne om, hvordan miljøuheld håndteres på Forsvarsministeriets arealer samt udgivelse af en informationsfolder om affaldssortering under Forsvarsministeriet.

Oplysningskampagnen om miljøuheld er udarbejdet, men vil først blive præsenteret og introduceret til myndighederne via de nedsatte miljøkomitéer (del af konceptet for miljøledelse) i løbet af 1. halvår 2013. Beredskabsstyrelsen vil i løbet af første halvår 2013 vurdere, hvorledes materialet kan tilpasses Beredskabsstyrelsens behov.

I forhold til udgivelsen af en informationsfolder om affaldshåndtering er materialet udarbejdet. Det vil blive distribueret til myndighederne via miljøkomitéerne i løbet af 1. halvår af 2013. Der udestår en afklaring af, om Beredskabsstyrelsen har behov for en tilrettet udgave af folderen.

De fire mål, der ikke er opfyldt vedrører udarbejdelsen af en vejledning om miljø- og energirigtige indkøb, nedsættelsen af en arbejdsgruppe i Forsvarsministeriets Koncernfælles Indkøbsforum,

gennemførelsen af støjmålinger af våbensystemer samt etablering af en samlet indgang på internettet til oplysninger om tidspunkter for kommende større øvelser på Forsvarsministeriets arealer.

Udarbejdelsen af en vejledning om miljø- og energirigtige indkøb og leverandørkrav samt en afklaring af behovet for en arbejdsgruppe i Forsvarsministeriets Koncernfælles Indkøbsforum er udsat til 2013. Dette skyldes, at opfyldelse af disse mål skal ses i rammen af den strategiske indkøbsfunktion, der i forlængelse af Aftale på forsvarsområdet 2013 -2017 af 30. november 2012 er under oprettelse ved Forsvarets Materieltjeneste.

I forhold til støjmålinger af våbensystemer er disse ikke gennemført i 2012. Det er både personelmæssigt og økonomisk en krævende opgave at gennemføre en støjmåling fra våbensystemer. Der vil således ikke blive gennemført en støjmåling af våbensystemer, med mindre der er 10 forskellige våbensystemer til rådighed på samme tid. Det forventes, at det vil blive praktisk muligt at gennemføre støjmålinger i 2013.

Der er ikke etableret en samlet indgang på internettet til oplysninger om tidspunkter for kommende større øvelser på Forsvarsministeriets arealer. Forsvaret annoncerer primært større øvelser i lokalaviser og har herigennem en positiv dialog med lokalsamfundene om muligheder for tilpasning af øvelser og lokale begivenheder. Det vil i løbet af 2013 blive undersøgt, hvordan en internetbaseret informationskanal bedst muligt kan spille sammen med de eksisterende informationskanaler.

Konklusion:

Samlet set har opfyldelse af målene for 2012 øget fokus på miljø- og naturområdet og sikret en udvikling i retning af, at hensyntagen til miljø- og naturforhold i højere grad end tidligere inddrages i planlægningen af aktiviteter.

Der er iværksat en lang række tiltag, der kan ses som et "springbræt" til iværksættelse af yderligere aktiviteter på miljø- og naturområdet i de kommende år. Der er i 2012 påbegyndt en proces, der generelt set sikrer mere miljøbevidste indkøb og anskaffelser. Den proaktive tilgang til naturbeskyttelse er styrket, og der er fokuseret på medarbejderindsatsen i forhold til forebyggelse, oplysning og dialog.

De mål, der kun er delvis eller ikke opfyldt, forventes fuldført i løbet af 2013. Denne mindre forsinkelse af seks mål vurderes ikke at påvirke den samlede opfyldelse af miljø- og naturstrategiens overordnede vision for perioden 2012-2015.

Oversigt over målopfyldelse

Nedenstående oversigt illustrerer i hvilken grad de enkelte mål i henholdsvis Forsvarsministeriets klima- og energistrategi 2012-2015 samt Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi 2012-2015 er opfyldt.

Oversigten kan anvendes til at skabe et overblik over målopfyldelse i forbindelse med læsning af Rapport for opfyldelse af mål i de ”grønne” strategier, 2012.

Forsvarsministeriets klima- og energistrategi 2012-2015:

	Opfyldt	Delvis opfyldt	Ikke opfyldt
Inden udgangen af 2012 har Forsvarsministeriet på baggrund af indsamlede data og analyser prioriteret, hvilke bygninger der skal renoveres, nedrives eller afhændes under hensyntagen til alle relevante faktorer.	X		
Fra og med 2012 skal analyser af mulige energibesparelser udarbejdes ved enhver renovering af en bygnings ydre og ved enhver udskiftning af byggetekniske installationer	X		
Fra og med 2012 vil vi udbygge og opgradere eksisterende energistyringssystemer (central og elektronisk tænd/sluk og styring af vand, varme og el) samt etablere energistyringssystemer på etableringer, hvor de ikke findes	X		
Inden udgangen af 2012 vil vi undersøge muligheder for - og iværksætte - samarbejde i forsknings- og udviklingsprojekter, med fokus på udvikling af teknologiske miljø- og energirigtige forsvars- og beredskabsløsninger	X		
Fra og med 2013 afsætter vi midler til forsknings- og udviklingsprojekter vedr. teknologiske miljø- og energirigtige forsvarsløsninger	X		
Fra og med 2012 vil vi løbende afprøve rentabiliteten af ny teknologi og gennemføre optimeringsforsøg af processer og metoder - for eksempel finindstilling af ventilationsanlæg og intelligente bookingsystemer	X		
Inden udgangen af 2012 er der identificeret mulige områder til opstilling af vindmøller på Forsvarsministeriets arealer	X		
I løbet af 2012 defineres og iværksættes projekt ”Grøn Christiansø”. Projektet skal føre til, at øen optimerer sine miljø- og energiforhold. Det skal i denne forbindelse undersøges, om øen kan blive selvforsynende med vedvarende energi	X		
Inden udgangen af 2012 skal der oprettes en klima- og energihjemmeside på Forsvarets Bygnings- og Etablisementstjenestes intranet og internet	X		
Fra og med 2012 laver vi årlige målrettede klima- og energikampagner for at sænke energiforbruget	X		
Fra og med 2012 skal der udarbejdes klimaregnskaber	X		
Inden udgangen af 2012 vil vi på baggrund af kvantitative referencer fastlægge mål for procentvise CO ₂ -reduktioner samt identificere indsatsområder for nedbringelse af NO _x -, SO _x - og partikeludledningen			X

Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi 2012-2015:

	Opfyldt	Delvis opfyldt	Ikke opfyldt
Inden udgangen af 2012 laver vi en vejledning om miljø- og energirigtige indkøb og leverandørkrav. Vejledningen skal skabe grundlag for en målrettet og koncernfælles kampagne omkring videreudvikling af miljø- og energirigtige indkøb i Forsvarsministeriet.			X
Vi vil inden udgangen af 2012 nedsætte en arbejdsgruppe i Forsvarsministeriets Koncernfælles Indkøbsforum vedrørende miljø og energi.			X
Inden udgangen af 2012 vil vi opstille mål for, at miljø- og energikrav indgår i planlægning af projekter som en del af forsvarrets anskaffelsesbestemmelser	X		
Som led i vores arbejde med grøn IT vil vi fra og med 2012 stille krav til IT leverandørers hensyntagen til miljø- og energiforhold. Den koncernfælles informatiktjeneste vil indkøbe de produkter, der har mindst påvirkning på klima og miljø i hele produktets livscyklus.	X		
Med baggrund i danske og udenlandske erfaringer vil vi i 2012 gennemføre en samlet analyse af mulighederne for at anvende græssende dyr i stedet for maskiner til drift og pleje af arealerne.	X		
Vi vil løbende vurdere om landbrugsarealer i omdrift kan udlægges til naturarealer. Fra 2012 indføres krav om omlægning til økologisk drift af landbrugsarealer i omdrift. Omlægningen gennemføres løbende i forbindelse med indgåelse af nye forpagtningsaftaler på ejede såvel som lejede landbrugsarealer.	X		
Inden 2013 vil vi indarbejde Miljøministeriets Natura 2000-målsætninger for beskyttelse af naturtyper og arter i alle relevante drifts- og plejeplaner.	X		
Vi vil i 2012 formulere nye retningslinjer for jagtudøvelse på vores arealer. Det skal analyseres, hvor der eventuelt kan udlægges områder, hvor der ikke drives jagt (under hensyn til økonomi, brug af arealerne, naturen, vildtet og offentlighedens naturoplevelser).	X		
Vi vil fra og med 2012 udgive en samlet årlig formidling omkring naturbeskyttelsesindsatsen.	X		
Vi vil fra 2012 løbende udgive publikumsfoldere eller lignende informationsmateriale for de arealer, hvor der udarbejdes drifts- og plejeplaner.	X		
Fra 2012 nedsættes et dialogforum for Forsvarsministeriets naturforvaltning med deltagelse af et antal interesseorganisationer.	X		
Fra 2012 vil vi foretage en konsekvensvurdering af miljøpåvirkningen af drikkevandsressourcerne ved etablering af nye aktiviteter i områder med drikkevandsinteresser.	X		
Inden 2013 vil vi iværksætte en oplysningskampagne til medarbejderne om, hvordan miljøuheld skal forebygges eller håndteres på Forsvarsministeriets arealer.		X	
Inden 2013 skal der opstilles et program for inspektion af affaldshåndteringen ved Forsvarsministeriets etableringer.	X		

Vi vil i 2012 udsende koncernfælles informationsmateriale til vores medarbejdere om korrekt affaldshåndtering og lave en oplysningskampagne om korrekt sortering af affaldsfraktioner.		X	
Fra og med 2012 vil vi gennemføre årlige temadage om ændringer af lovgivning på affaldshåndteringsområdet.	X		
Inden 2013 vil vi forbedre det elektroniske system til registrering af fly-operationer og flyveveje for at sikre, at de fremtidige aktiviteter vil kunne blive planlagt under hensyntagen til støjbelastningen.	X		
Inden 2013 opdateres databasen over støjpåvirkningerne fra forsvarets eksisterende våbensystemer for at kunne sammenligne forskellige våbensystemer.			X
I 2012 laver vi en samlet indgang på internettet til oplysninger om tidspunkter for kommende større øvelser på vores arealer.			X